

Irreversibla fällor och fel i jordbrukspolitiken

SUNE HÅKANSSON

INLÄGG I detta inlägg argumenterar jag för att de kraftigt höjda priserna på åkermark gör det svårt att sänka jordbruksstöden. Högre producentpriser och mer bidrag till jordbruket påverkar inte bondens arbetsinkomster, ej heller nivån på den löpande avkastningen i procent av bundet kapital. Effekten blir enbart högre arrenden och högre markpriser. Sänkt stöd ger motsatt effekt. Markpriserna kommer att falla. Jag ställer mig tveksam till att samhället kommer att acceptera de konkurser, som torde bli följderna. Låt mig anknyta till artikeln "Fällor och fel i jordbrukspolitiken", som jag publicerade i *Ekonomisk Debatt* år 1978 (Håkansson 1978). Där drev jag tesen att det inte gick att nå det dåvarande inkomstmålet med de tillgängliga medlen. Inkomstmålet innebar att bönderna skulle ha samma arbetsinkomster som industriarbetarna.

Jag påstod att det var bönderna själva som valde att arbeta billigt. Det var tillräckligt fri etableringsrätt. Om ett arrende blev ledigt, gjorde bonden kalkylen: Hur mycket kan jag betala i arrende, om jag ska ha önskad arbetsinkomst? Det gällde att beräkna intäkter samt alla kostnader förutom kostnaderna för eget arbete. Höga intäkter förutsatte att man var en duktig bonde, låga kostnader likaså. Därav följde också att endast de duktiga bönderna kunde överleva i konkurrensen.

Min rekommendation var att stöden till jordbruket utformas så att markpriserna får en önskad utveckling. Markpriserna skulle kunna stiga i en lägre takt än övriga priser.

Den tidens bönder skulle, i första

hand, vara duktiga producenter. Försäljning, liksom inköp, skedde i stor utsträckning genom böndernas ekonomiska föreningar, vilka tillämpade likabehandlingsprincipen. Innebörderna var bl a att kvantitetstilläggen var begränsade.

Det viktiga är: Den bonde, som kräver lägst arbetsersättning, kan betala mest i arrende för jorden! Timlönen blir en bit lägre än lönen för industriarbetare. Det är ett rationellt val. Arbetsersättningen är inte bara kronor. Även faktorn "trivsel i jobbet" måste värderas.

De årliga arrendena bestämmer markvärdet. Markvärdet är det kapitaliserade arrendet. Därav följde påståendet: Det är inte höga markpriser som ger höga matpriser. Sambandet går åt det andra hållet. Höga matpriser ger utrymme för höga markpriser. Försöken att räkna fram behövliga producentpriser för att ge bönderna bättre arbetsinkomster var därför dömda att misslyckas! När producentpriser och övriga stöd steg, steg också arrenden och markpriser. Därtill kan det vara så att en högre effektivitet har gett utrymme för de allt högre markpriserna.

Principiellt används en areal till jordbruksproduktion om det är lönsamt att göra så. Sjunger markvärdet under noll, är det inte lönsamt att odla. Även vid positiva markvärden kan det vara lönsamt att plantera skog, om det alternativet ger ett högre markvärde. Lagstiftning kan förhindra denna lösning.

För åkermark, belägen i närheten av tätorter, finns ofta en åtminstone latent efterfrågan för omvandling till tomtmark, då till avsevärt högre priser. Lagstiftning förhindrar ofta omvandlingen, vilket inte hindrar att det finns en pris-höjande effekt på åkermarken. Tillstånd kan ges, en gång i framtiden.

Utvecklingen

Sedan 1978 har det hänt en del. Numera är det EU som i stor utsträckning styr

Sune Håkansson har varit lärare i nationalekonomi vid universitetet/högskolorna i Lund, Växjö och Blekinge. Forskning och debattartiklar har i huvudsak berört skogsbruket samt pensionärens villkor.
sune.hakansson@ronneby.se

jordbrukspolitiken. Fortfarande erhåller bönderna olika former av stöd.

Kraven på bönderna har ändrats. I alla led, från jordbruket genom förädlingsledet och försäljningsledet, har stordriftsfördelarna ökat. 1978 var 20 mjölkkor en stor besättning. I dag behövs 200 kor. Exempelen kan mångfaldigas.

Dagens bonde ska inte bara kunna producera. Han måste också kunna göra affärer. Det finns flera möjliga köpare av slaktdjur, spannmål, etc. Att svenska bönder skulle göra terminsaffärer, exempelvis genom att sälja vete som ännu inte är skördat, låg inte inom framtidspekulationerna för 40 år sedan.

Facit visar att de svenska bönderna, liksom de övriga bönderna inom EU, har lyckats bra i sina ”kontakter” med de styrande EU-politikerna. Förvisso är arbetsersättningen, per timme, inte mycket att skryta med. Fortfarande gäller dock: ”Onödigt” höga producentpriser och bidrag kapitaliseras i höjda markpriser. Åkermarken har stigit i värde, rejält.

Markpriserna

Jordbruksverket (2018) redovisar i Statistiska Meddelanden fortlöpande prisutvecklingen på åkermark. Jag väljer perioden 2000–17. På riksnivå steg de genomsnittliga priserna per hektar åker från 19 300 kr till 83 900 kr, mer än en fyrdubbling. Den genomsnittliga årliga prisstegringen har varit nio procent. Under samma period steg konsumentprisindex med i genomsnitt 1,3 procent per år. Den reala värdestegringen har varit 7,6 procent per år. Den sammanlagda avkastning till jordägarna är summan av värdestegringen, de årliga arrendena samt skattesänkningen via räntefördelningen (som beskrivs nedan). Summan blir högre än tio procent per år.

Prisstegringarna kan i sig skapa förväntningar om fortsatta prisstegringar. Då ökar efterfrågan och förväntningarna blir självuppfyllande.

Om priset på åkermark följt konsumentprisindex, skulle priset per hektar åker år 2017 ha varit 23 800 kr, 60 100 kr lägre än det gällande värdet. Det finns något mer än 2,7 miljoner hektar åker. Om markpriserna följt inflationen, hade de samlade värdena på åkermark nu varit 165 miljarder kr lägre. Även om en eventuell prispåverkan på åkermarken som kommit från de höga priserna på tomtmark räknas bort, har åkermarkens pris stigit kraftigt.

Den förda politiken har gjort markägarna rikare.

Förändringar

Under de gångna åren sedan 1978 har förhållandena ändrats. Två förändringar kan vara intressanta att nämna.

Jakten har över tid blivit en viktig del i ägandet, med stigande jaktarrenden som följd. 250 kr per hektar och år kan användas som räkneexempel. Arrenderar man mark ska arrendet betalas med beskattade pengar. För höginkomstagaren motsvarar detta 750 kr. Nuvärdesberäknat, i all framtid, blir beloppet 15 000 kr per hektar, vid en räntesats på fem procent.

Räntefördelningen gynnar ”den rike konsulten” (Håkansson 2002), dvs egna företagare, som kan omvandla arbetsinkomster till kapitalinkomster. Kapitalinkomsterna är lågt beskattade, i jämförelse med arbetsinkomsterna. Cirka sex procent av det egna kapitalet får årligen beräknas som kapitalinkomst. Rika höginkomsttagare kan genom innehav av en jordbruksfastighet omvandla arbetsinkomster till kapitalinkomster, när skatten ska bestämmas.

En företagares inkomster är summan av arbetsinkomster och kapitalinkomster. Vid beskattning ska en uppdelning göras. Två teoretiska ”ytterligheter” finns. Man skulle kunna fastställa arbetsinkomsten först, exempelvis till lönen för en utbildad lantarbetare, för att låta resten vara kapitalinkomst. Nu

gör man tvärtom. Man beräknar först kapitalinkomsten, resten anses vara arbetsinkomst.

Om en höginkomsttagare har 65 procent i marginalskatt, inklusive egenavgifter, och kan omvandla dessa till kapitalinkomster med 30 procent i skatt, blir det en hyfsad avkastning även om den löpande avkastningen före skatt är noll procent. På en satsad miljon blir skattesänkningen 21 000 kr, dvs 2,1 procent. Avkastningen motsvarar 3 procent före skatt.

Räntefördelningens effekter bör ha medfört att kravet på den löpande avkastningen har sänkts. Då stiger de markpriser som ska förräntas.

Irreversibelt

Med facit i hand kan vi se att EU-stöden i kombination med de svenska reglerna har medfört starkt stigande priser på den svenska åkermarken.

Att jordägarna har blivit rika har måhända gått konsumenterna förbi. Att priset på en fastighet mer än fyrdubbats på mindre än två årtionden (enligt ovan), exempelvis från två till åtta miljoner kr, väcker inte så starka reaktioner. EU:s jordbrukspolitik är inte med i den allmänna debatten alltför ofta.

Att markpriserna har stigit kan förklaras av att producentpriserna, inklusive olika sorters stöd, har höjts, liksom av de ovan nämnda effekterna av värdet av jakt samt fördelarna med räntefördelning. Problemet är: Om EU:s

stöd, i vid mening, sänks, kommer fastighetspriserna, enligt resonemanget ovan, att falla!

Frågan kan ställas: Är det politiskt "tillåtet" att ändra jordbrukspolitiken så att fastighetspriserna sjunker kraftigt? I exemplet ovan har priset på en fastighet stigit från två till åtta miljoner kr. Vad händer om priset sjunker tillbaka till de två miljonerna? Om det är samma ägare hela tiden, anses måhända förändringen acceptabel. Problemet torde upplevas annorlunda när en ny ägare har tillträtt. Det är sannolikt få "nya" ägare som har en sådan soliditet att konkursen kan undvikas. Jag menar att de höjda markpriserna i praktiken är irreversibla. Likväl finns min gamla rekommendation kvar. Bestäm den önskade prisstegrings-takten för åkermark och utforma politiken därefter.

Min tes om irreversibla effekter torde gälla även inom exempelvis bostadsmarknaden. Vi kan tycka att ränteavdragen har gynnat villaägarna och därtill har bidragit till högre villapriser. Sänks ränteavdragen kraftigt, torde villapriserna sjunka kraftigt. Acceptorar vi det?

REFERENSER

Håkansson, S (1978), "Fällor och fel i jordbrukspolitiken", *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 7, s 519-526.

Håkansson, S (2002), *Räntefördelningen och dess påverkan på skogsbruket*, licentiatavhandling, Växjö universitet.

Jordbruksverket (2018), Priset på jordbruksmark 2017, JO 38 SM 1801.